

Володимир Дребот
(м. Житомир)

**РОЗВИТОК ДОБРОЧИННОСТІ ЯК ФОРМИ ВЗАЄМОДОПОМОГИ
СЕРЕД НІМЦІВ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ХІХ - НА ПОЧАТКУ
XX СТ.**

Інтенсивний розвиток благодійних процесів відіграє особливу роль у становленні громадянського суспільства. Важливою рисою благодійності є те, що, крім користі конкретній особі чи групі осіб, вона є суспільно вигідною в цілому, оскільки індивідуальна допомога конкретній особі є одночасно і допомогою всьому суспільству. Ми спрямовуємо увагу на другу половину ХІХ - початок ХХ століття, коли було набуто чималий досвід у цій справі, а доброчинність була першочерговою ознакою турботи суспільства про своїх громадян.

Вивчення явища благодійності привертає увагу вітчизняних науковців, зокрема, Ф.Я. Ступака, М.Ф. Дмитрієнко, О.В. Ясь, Л.Ю. Хобти, О.М. Доніка, Н.А. Сейко та інших, проте дані щодо благодійності в середовищі німців фрагментарні. Метою нашого дослідження є спроба з'ясувати місце та роль благодійності у середовищі німців Правобережної України в окреслений період, виявити її

особливості, організаційні форми та напрями надання доброчинної допомоги.

На початку XX ст. була створено товариство, яке своєю діяльністю охопило Київську, Волинську, Подільську, Полтавську і Чернігівську губернії. 19 вересня 1907 р. Київське губернське в справах про товариства присутствіє розглянуло і внесло до реєстру статут Південно-Західного німецького товариства. У §1 Статуту зазначалося, що Південно-Західне німецьке товариство має метою підтримку німців у господарському, культурному й моральному аспектах. Серед різноманітних заходів Товариство планувало реалізувати й такі як створення кас взаємодопомоги, ощадно-позичкових, похоронних, заснування лікарень, притулків та інших благодійних установ, посередництво в пошуку роботи; порушення і підтримка клопотань про задоволення господарських і культурних потреб німців регіону [2, с 3-4]. На основі прийнятого статуту в Новоград-Волинському та Старій Буді були відкриті відповідно в 1909 р. та 1911 р. Товариства споживачів місцевого відділення Південно-Західного німецького товариства [6, с 688]:

Волинське губернське в справах про товариства присутствіє 28 листопада 1909 р. надало дозвіл на реєстрацію товариства допомоги бідним при Житомирському євангелічно-лютеранському приході [1, арк. 431]. Серед засновників товариства були волинський губернський пастор Варт Й. Е., колишній пастор Вазем Г. Д. Товариство мало метою надання засобів (коштів, сприяння) для поліпшення матеріального та морального стану бідних Житомирського євангелічно-лютеранського приходу та сприяння приходу в церковних інтересах. Напрямами діяльності товариства стали:

- забезпечення одягом, їжею й надання притулку незаможним, якщо вони не можуть здобувати їх власною працею, у крайньому випадку - надання грошової допомоги;
- сприяння в пошуку занять тим нужденним, хто цього потребував, купівлі матеріалів та інструментів, вигідному збуті виробів;
- забезпечення бідних хворих медичною допомогою під наглядом лікаря вдома, а також розміщення таких хворих за рахунок товариства в лікарні, сприяння в похованні померлих;
- розміщення старих та немічних в богадільні, будинки піклування й т.п., а малолітніх у сирітські будинки, притулки, ремісничі і навчальні заклади;
- надання допомоги по догляду і вихованню сиріт, дітей незаможних чи невідомих батьків.

Дл^ виконання поставлених завдань товариство згідно статуту в установленому законодавством порядку мало право відкривати громадські їдальні, чайні, дешеві квартири, нічліжки, притулки, гуртожитки, будинки праці, лікарні, амбулаторії та інші заклади [1, арк. 431].

У 1910 році на рахунок товариства надійшло 226 крб. членських внесків, 17 крб. пожертвувань, 820 крб. 80 коп. принесло влаштування базару [1, арк. 429]. З цієї суми 271 крб. 48 коп. було витрачено на допомогу бідним, решта коштів були використані на організаційне оформлення товариства (затвердження статуту, друкування ділових паперів, виготовлення печаті), купівлю цінних паперів, влаштування базару.

Наприкінці XIX ст. виникають товариства взаємодопомоги на промислових підприємствах зі значною кількістю німців-робітників. Так, на Славутському механічному заводі Ізяславського повіту Волинської губернії робітниками-німцями була створена лікарняна каса, до якої робітники вносили 1,5% заробітку. На кошти каси надавалася лікарська допомога сім'ям робітників, самі ж робітники лікувалися за рахунок заводу [3, с і].

Якщо в містах для занять благодійницькою діяльністю створювалися відповідні організації, то в сільських поселеннях ці функції виконували лютеранські общини. При церквах організовувалися каси взаємодопомоги, які управлялися виборними від прихожан комітетами. З таких кас виділяли гроші на будівництво та підтримку шкіл і вчителів, на підготовку кістерів та шувльмейстерів, на придбання релігійної та навчальної літератури, шкільного приладдя учням та на інші потреби громади, а також для допомоги сиротам, потерпілим від стихійних лих та в інших скрутних матеріальних ситуаціях [5, с 213].

Непоодинокими серед колоністів були й прояви колективної взаємодопомоги. Родичі та сусіди допомагали у виконанні трудомістких робіт (підвіз будівельного матеріалу, зведення рами та ін.) під час будівництва будинків, спільно намагалися ліквідувати наслідки стихійних лих, пожеж.

Не залишала громада напризволяще й сиріт. Общини призначали опікунів та попечителів, запобігали усіляким зловживанням щодо сиріт, утворювали «сирітські каси», які брали на себе організацію навчання і виховання дітей-сиріт, опікувалися їхнім майном [4, с 53]. Ті колоністи, які брали на власне утримання дітей-сиріт, отримували від громади допомогу певними грошовими внесками або в іншій формі [5, с 161].

Таким чином, доброчинність як форма взаємодопомоги в середовищі німецької меншини в зазначений період досягла значного розвитку"ї стала важливою складовою суспільного життя, хоча й змушена була підпорядковуватися імперським стандартам. Значне піднесення благодійності простежувалося в останній третині XIX - на початку XX ст., коли розширюються напрями її застосування, з'являються різні організаційні форми. Провідну роль в цьому процесі відігравала лютеранська церква, яка як для німців-городян, так і для колоністів, відігравала консолідуючу роль, підтримуючи серед них атмосферу єдиної

національної спільноти незалежно від соціального та матеріального становища.

Література:

1. ЦШАК України. - Ф. 442. - Оп. 641. - Спр. 48. - 539 арк.
2. Устав Юго-Западного немецкого общества. - К., 1907. - 25 с.
3. Промышленность и фабрично-заводская жизнь в Волынской губернии // Волынь.-1896.-№180.
4. Васильчук В. М. Німці в Україні. Історія і сучасність (друга половина XVIII - початок ХХІ ст.) / В. М. Васильчук; Київ. нац. лінгв. ун-т. - К., 2004. - 341 с
5. Костюк М. Німецькі колонії на Волині (XIX - початок ХХ століття) / М. Костюк. - Т.: Підручники і посібники, 2003. - 384 с
6. Немцы России: энциклопедия: т. 2: К-О / Редкол.: В. Карев (пред. редкол.) и др. - М., «ЭРН», 2004. - 747 с.